

L I T T E R A T U R

TOINI-INKERI KAUKONEN, Alusvaipat eli villalakanat. Mit deutschem Referat: Zur Geschichte der finnischen wollenen Bettüche. *Kansatieteellinen arkisto* 15: 2. Helsinki 1961. 118 s.

Uttrycket »sänglinne» ger en tydlig anvisning om hur vanliga lakan av linne har varit. Alltsedan förhistorisk tid har dock i Norden förekommit lakan av ylle, vepor, och det är därför mycket väkommet att fil.dr. Toini-Inkeri Kaukonen har publicerat en utförlig undersökning av yllelakanens förekomst i Finland. Artikeln är illustrerad med bilder både i färg och i vitt-svart, och den är försedd med en utbredningskarta.

Liksom dr Kaukonens övriga arbeten präglas också denna artikel av en klar och redig disposition, och det stora materialet är behandlat på ett överskådligt sätt. Först avhandlas yllelakanens utbredning och användning, sedan deras mönstertyper och deras ålder och ursprung.

Kartan visar att yllelakanen har en utpräglat västlig utbredning, om man undantar en särskild typ som förekommer endast i östra Finland. Även det finska namnet vaippa visar på västlig proveniens.

Veporna är vävda antingen helt av ylle eller också av ylle som inslag och linne eller bomull som varp. De varierar ansenligt i tjocklek, från Ålands tunna, mjuka halvylle vepor till de tjocka valkade helylle vepor som förekommer på olika håll i Österbotten. Lika mycket varierar de i mönster och färg från Ålands vita vepor som till utseendet inte skiljer sig myck et från vanliga hemvävda linnelakan, till de mångfärgade randiga och rutiga fastlandsveporna, som nästan motsvarar vad vi menar med sängfiltar. Vävnadstekniken är ofta den enklast möjliga, tuskaft eller fyrskaft, om mönstret är anpassat efter tekniken så att effekten naturligt växer fram. Mönstret bygger alltså på material och färg och inte på komplicerade bindningar.

Ur högeståndshemmen försvann veporna för ett par århundraden sedan, men i allmogehemmen har de bibehållits in i våra dagar. Hur allmänt tekniken levat kvar, framgick av den mängd bidrag som strömmade in som svar på en fråga i »Fölisö-tidningen». Också om det är troligt att vissa mönster hos allmogen rönt påverkan från veporna i borgarhemmen, torde man kunna fastslå att en del av de mönstrade veporna kan företräda förhistoriska mönstertyper som levat kvar. Detta gäller framförallt de långsmedrandade österbottniska veporna, som i hela det stora materialet framstår som de vackraste båda ifråga om mönster och färgsättning. Man måste beundra den säkra, dekorativa instinkt som skapat dessa mönster.

Behandlingen på s. 73 av etymologin till ordet *vepa* kunde ha gjorts mera utförlig och upplysande. Ordet hör till ett verb med grundbetydelsen (in) svepa, hölja o.d. Då subst. *vepa* i de nordiska språken har betydelser som »täcke», »slädtäcke», »mantel» är det etymologiska sambandet tydligt. Till finskan lånades ordet i formen *vaippa*, som snarast härrör från sent urnordisk eller samnordisk tid (vikingatiden). Den nära motsvarigheten mellan betydelsevarianterna hos fi. *vaippa* (s. 76 ff) och sv. *vepa* kunde ha belysts i detalj. Även denna omständighet talar för en jämförelsevis sen lånetid. Det framgår inte om förf. observerat att t.ex. betydelsen »barnlinda» är känd även från Pargas (Vendell).

I svenska Estland användes vävnader av detta slag under benämningen *tjäld*. Vi får hoppas att författaren skall fortsätta undersökningen och klarlägga förhållandena också söder om Finska viken.

Ragna Ahlbäck